

Çilim harammy ýa-da mekruhmy?

Rahman we Rahym bolan Allahyň ady bilen. Ähli hamdlar Allah tagalaga mahsusdyr. Salawat we salam Pygamberimiz Muhammede, ähli beytine, sahabalaryna we kyýamat gününde çenli onuň ýoluna boýun boljaklara bolsun.

Musulmanlaryň içinde köp soralýan soraglaryň biri çilimiň yslamdaky hökümidir. Çilim harammy ýa-da mekruhmy? Dogrusy çilimiň höküminиň haramlygydyr. Çilim Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem zamanasynda bolmanlygy üçin Kur'an-Kerimde we Hadyslarda gönimel çilim barada açylkama ýokdur. Ýöne bu barada açık deliliň ýoklugy temmäk öňümleriniň we çilimiň yslamdaky hökümini bilip bolmajaklygyny aňlatmaz. Çünkü dinimiz yslam kyýamatça çenli ähli zamanlary we mekanlary içine alýan asyl ýörelgeleri goýandy. Şonuň üçin çilim bolsun ýa-da başga zat bolsun yslamyň asyl ýörelgeleriniň saýasynda ölçüp höküm beriler. Yslamda kyýamatça çenli dini we dünýewi ähli zadyň jogaby bardyr. Çilimiň dini hökümini bilmek üçin zat edilmelidir:

1-Çilim ähli tarapdan barlanmaly we sebäp bolýan zyýanylaryny subut etmeli .

2-Çilimiň berýän zyýanylaryny Kur'an, Hadys we yslamyň getiren ýörelgeleriniň saýasynda derñemeli.

3- Bu derñewiň netjesinde çilimiň dini hökümini çykarmaly.

Birinji işi bilim adamlary we typ hünärmenleri geçirip, barlaglarynyň netjesinde çilimiň sebäp bolýan zyýanylaryny we ynsanyň jynyna salýan howplaryny subut edendirler. Ikinji we üçünji işi bolsa yslam alymlary barlandyrlar.

Yslam alymlarynyň çilimiň haramdygyny subut edýän delilleriniň käbirleri:

Kuran-Kerimden aýatlar.

1-Nisa süresi 29-njy aýatda Allah tagala: “**Öz-özleriňizi öldürmäň...**” diýýär. Bu aýat barada Ibn Kesir rahimehullah: “Allahyň haram eden zatlaryny we onuň günü diýen zatlaryny etmek bilen özüňizi öldürmäň” diýip tefsir edenden soňra, özünü kast edip öldüren ýada başka ýollar bilen öz ölümüne sebäp bolan kişiniň jähennem azabyna duçar boljakdygyny beyán eden hadyslary belläp geçendir. (Tefsirul-Kuranil-Azim)

O1 hadyslardan käbirleri: “**Kimde-kim záher içip özünü öldürse, jähennem odunda ebedi ol záheri içjekdir**” (Buhari,Tyb. Muslim, Iman)

“**Sizden öñki ymmatlardan bir adamyň golunda ýara bardy. (Agyra) sabyr edip bilmän pyçak bilen ol ýarany kesdi. Gany durmady we öldi. Bu barada Allah tagala: “Bendäm gyssandy. Oña jenneti haram kyldym**” diýdi. (Buhari, Enbiýa. Muslim, Iman)

Hadyslarda hem görşimiz ýaly öz ölümüne sebäp bolan kişi kyýamat gündünde uly azaba duçar boljaklygy bellidir. Netjesinde jähennem azaby bolan amalyň yslamda haramlygy mälimdir.

Çilim sebäpli her ýyl dünýäde milyonlarça ynsan ölyändir. Käbir ýurtlarda çilim sebäpli ölyänleriň ýyllyk sany 100 müne ýakyndyr. Çilimiň ölüme sebäp bolýanlygy ylym we tejribe bilen subut edilen hakykatdyr. Bu hakykaty bilip durup çilim çekmek öz jynňa kast etmegiň bir görnüşidir. Bu ölümiň derrew amal aşmagy şert däldir. Çünkü yslamda seni goni öldüren ya-da belli bir wagtdan soňra öldüren zadyň arasynda höküm tapawudy ýokdur. Nikatinyň düzümde belli bir muktar öldürji záher bardygy subut edilendir.

2-Aýatda Allah tagala: “**Öz elliňiz bilen özüňizi howpa atmaň....**” (Bakara,195) diýýär. Musulmanyň özünü howpa atmasy haramdyr. Çilimiň saglyga salýan apatlaryny bilip durup çilim çekmek özüňi howpa atmakdyr we Allahyň gadagan eden zadyny etmekdir.

3 - Dinimiz yslam çilim ýaly záher aňyrda dursun, ybadat bilen hem bolsa jan-saglygyň howpa atylmagyna rugsat bermeýär. Bu hususy beýan edýän käbir aýatlar we hadyslar: “**Sizden biri ramazan aýynda hassa ýa-da ýolagçy bolup, oraza tutup bilmese başga günlerde kaza etsin. Oraza tutmaga güýji ýetmeýänler (garrylar, gutulmak umydy bolmaýan hassalar) bir garyby doýursynlar.**” (Bakara,184)

Oraza tutmak parzdyr. Emma oraza tutan wagtynda hassalyklary beterleşip ýa-da uzaga çekjek bolsa, oraza tutman kaza etmeleri gerekdir. Eger oraza tutanlarynda saglygyna howp salýan bolsa, oraza tutmalary jaiz däldir. Muňa delil höküminde şu hadisy ýatlap bileris: “**Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem fetih ýylynyň Ramazan aýynda Mekgä ýola çykýar we Kuräul-Gamim diýilýän ýere gelýänçä oraza tutýar. Sahabalar hem onuň bilen oraza tutýarlar. Soňra sahabalardan biri: “Oraza tutmak adamlara kyn bolup başlady. Şonuň üçin olar seniň näme**

etjeginə garaşyarlar” diýyär. Bu gürriňden soňra, Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem bir bulgur suw getirmeklerini buýurýar. Bulgury hemme kişi görer ýaly galdyryp soňra suwy içip orazasyny bozýar. Bir salym soňra Pygamberimiz sallallahu aleýhi we selleme: “Käbir kişiler oraza tutmagy dowam edýär” diýilýär. Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem bolsa: “Olar boýun gaçyranlar, olar boýun gaçyranlar” diýyär. (Muslim, Syýam)

Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem ýolda adamlara oraza tutmak agyr düşüp başlanlygy bileninden soňra, olaryň saglyklaryna zyýan gelmezligi üçin orazalaryny açmaga rugsat berýär.

Bu meselä degişli başga bir hadsy Amr bin el-As radiallahu anh rowaýat edýär:

“Zäodus-Seläsil gazawatynda sowuk bir gjede gusul boldum. Gusul täretini alsam hassalanyp öljegimden gorkup teýir etdim. (Gusul almadan jemagata ymam bolup) erte namazyny kyldyrdym. (Medinä gelenimizde) bolan wakany Pygamberimiz sallallahu aleýhi we selleme gürrüň berdim. Pygamberimiz maňa: “Eý Amr! Sen egindeşleriňe (gusulsyz wagtyň) namaz kyldyrdyňmy?” diýip sorady. Men bolsa gusul almazlygynyň sebäbiniiň güýçli sowuk bolandygyny aydyp: “Men Allah tagalanyň: **“Öz-özleriňizi öldürmäň, Şüphesiz ki Allah size garşy merhemetlidir.”** (Nisa,29) diýenini eşitdim” diýidim. Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem güldi we hiç zat diýmedi.” (Ebu Dawud, Taharet. Ahmed bin Hanbel, el-Musned)

Görüşümüz ýaly jan-saglyk howp astynda galanda suwyň bar bolmagyna garamazdan teýim edip namaz kylmaga rugsat berilýär. Aýat we hadislardan çykan netijelerden düşünüşimiz ýaly eger jan-saglyga zyýan geljek bolsa, parz amal hem terk ediler.

Ynsanyň jan-saglygy üçin parz, nefil ybadaty terk etmäge rugsat berýän dinimiz, adam saglygy üçin öte zyýanly bolan hatda ölüme sebäp bolan çilim barada näme diýer?

Çilim çekyän adam diňe özüne dälde eýsem daşky gurşawa, maşgalasyna hatda entäk dünýä inmedik nesillerine zyýan berýändir. Munçalyk zyýany, zäheri belli bolup duran çilime dinimiziň mekrüh diýmegi mümkün däldir.

4-Robbimiz bize halal we haramlar barada esasy ýörelgäni şeýle beýan edýär: “(Eý Pygamber) senden özlerine nämäniň halal edilendigini soraýarlar. Aýt: Ähli 'Taýýib'-päkize zatlary size halal kylndy.”(Maide,4)

“Ol Pygamber, olara ýagşylygy buýrar, olary ýamanlykdan gaýtarar. Olara 'Taýýib'-päk zatlary halal, 'Habis'-näpäk zatlary bolsa haram kylar...”(Araf,157)

Iýmek-içmekleriň halal we haram bolmagy, olaryň “taýýib” we “habis” bolmagyna baglydyr. “Taýýib” päk, zyýansyz, erbet zada sebäp bolmaýan we pis, nejis bolmaýan ähli zatlardyr. “Habis” bolsa zyýanly, ýaman netijä sebäp bolýan we pis, nejis bolan ähli zatdyr.

Ibn Teýmiýé rahimahullah bu barada şeýle diýyär: “Peýdaly bolan ähli zat “taýýibdir”, zyýanly bolan ähli zat bolsa “habisdır”. Ikitisiň arasyndaky baglaşykk akly bolan her kişa bellidir..... Çünkü bir zadyň haram edilmegi, ol zadyň zyýanynyň bardygyna ýada ýokdugyna baglydyr.” (Mejmuul-Fetawa,21/40, Darul-Wefa, 2005)

Netijede taýýib: tâmiz, arassa we peýdaly, habis bolsa pis we zyýanly diýmekdir. Taýýib zatlary halaldyr, habis zatlary bolsa haramdyr.

Düzümi birnäçe zyýanly maddadan ybarat bolan çilimiň taýýibmi ýada habisdygy bellidir.

5- Dinimiz diňe büs-bütin zyýan bolan zatlary dälde, eýsem zyýany peýdasynandan köp bolan zatlary hem haram edendir. Mysal üçin alkagolly içgiler. Robbimiz içgi barada:

“Senden içgi we humar hakynda sorarlar. Aýt: “Her ikisinde-de uly günä we ynsanlar üçin az bir peýda bardyr. Emma her ikisiniň hem günäsi peýdasynandan has uludyr....” (Bakara,219)

Içgide ynsanlar üçin biraz peýda bolup biler, hatda alkagoluň typ-da ulanylýandygy bellidir. Emma alkogoluň dünýälik az bir peýdasyna garamazdan dinimiz içgini haram edendir.

Alymlar ýokardaky aýatdan: “Zyýany peýdasynandan köp bolan ähli zat haramdyr” diýen kaidany (ýörelgäni) çýkarandyrlar. Yslam dini doly peýdaly bolan ýa-da peýdasy zyýandan köp bolan zatlary halal kylar. Büs-bütin zyýan bolan ýada zyýany peýdasında köp bolan zatlary hem haram kylar.

Çilimiň psihiki we ykdysady peýdalarynyň bardygы öñe sürülip biliner. Çilimiň psihiki taýdan peýdasy düýbünden ýalandyr. Çünkü çilimkeşin çilim çekenden soňra duýyan rahatlygy we keýpi, aslynda nikotina garaşlylygyň netijesinde

yndan bedeninde emele gelen stres we dartgynlygyň, çilim çekilenden soňra ýok bolmasyndan ybaratdyr. Eger bu peýda bolýan bolsa, onda nešekeşler we başgada neşe serişdelerini ulanyanlar çilimkeşin duýyan keýpinden has uly keýip duýýarlar! Ykdysady peýda bolsa, çilim çekenler üçin dälde çilim satýanlar üçindir. Şonuň üçin ykdysady peýda-dan dälde, ykdysady zyýandan gürruň edilse has dogry bolar! Galybersede bu ykdysady peýda alkagol önumlerinde-de bardyr emma içgi haramdyr. Netjede çilimiň we temmäki önumleriniň peýdasynyň bardygyny kabul etsekde, zyýanyňnyň peýdasyn dan köpdigi şübhelerizdir.

6- Allah tagala mal-mülki boş ýere harjap, israf edýänler hakynda: “Israf etmäň çünkü Allah tagala israf edenleri söýmez.” (Enam,141)

“Eý Adamogullary! ...iňiň, içiň emma israf etmäň. Çünkü Allah tagala israf edenleri söýmez.” (Araf,31)

“(Rahmanyň gullary) harjanlarynda ne israf nede gysgançlyk ederler, ikisiniň arasynda orta ýoly tutarlar.” (Furkan,67)

“Malyň gereksiz ýere saçyp sowurma! Çünkü malyny saçyp-sowuranlar şeýtanyň gardaşlarydyr. Şeýtan bolsa Robbine garşy kapyr bolandyr.” (Isra,26-27)

Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem israf hakynda: “Allah tagala üç zady etmegiňizden razy we hoşal bolar we üç zady etmegiňize-de gazaplanar. Oňa ybadat edip hiç bir zat araçy, şärik goşmazlygyňza, hemmäňiz bir bolup (Yslama, Kurana) ýapyşmagyňza we başyňza gelen hökümdarlara nesihat etmegiňize razy we hoşal bolar. Gyýbat etmegiňize, mal-mülki zaýa we israf etmegiňize we (gerektsiz) köp sorag soramagyňza gazaplanar.” (Muslim, Akdiye. Muwatta, Kelam. Müsned)

Görüşümüz ýaly Allah tagalanyň ynsanlara dünýä we ahyrýet işlerinde ullanyp peýdalansyn diýip beren malyny boş ýere harjap, israf etmek düýbünden gadagan bolup Allah tagalany gazaplandyran amaldyr. Çeken kişä, daşky gurşawa, nesile zyýany belli bolup duran çilime pul harjamak şeksiz haramdyr. Bu iş Allah tagalany gazaplandyran amaldyr.

Hadysler:

1-Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem hadysynda: “Zyýan bermek we zyýana zyýan bilen jogap bermek ýokdur” diýýär. (Ibn Mäje, Ahkam. Muwatta, Akdiye. Müsned)

Yslamyň asyl ýörelgeleriniň biri bolup duran bu hadys, zyýana ýol açmagy hem-de zyýana zyýan bilen jogap bermegi gadagan edýär. Hatda “Zyýanyň ýok edilmegi, peýdany gazanmakdan önde geler.” Bu nukdaý nazardan seredenimizde çilimkeşin maşgalasyna, daş töwerekdäkilere beryän zyýany ylym we tejribe bilen subut edilendir.

Pygamebrimiz sallallahu aleýhi we sellem hatda sogan we sarymsak ýaly zatlar bilen bolsada ynsanlara ezýet bermekden gaytarandyr. Hadysda: “**Kim sarymsak we sogan iýse bize golaýlaşmasyn.**” (Buhari, Syfatus-salat)

“Kim sogan we sarymsak ýada pyrasa (sogana meňşes östümlük) **iýse mesjidimize golaýlaşmasyn.** Çünkü ynsanoglunyň ezýet çekyän zadyndan, perişdelerde ezýet çeker” diýendir. (Muslim, Mesäjid)

Sarymsak we sogan halaldyr, olaryň ne düzümünde ne-de ysynda ynsanlara zyýan bardyr. Emma oňa garamazdan Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem diňe ýakımsız yslary sebäpli, olary iýen ynsanlary beýleki adamlara zyýan bermekden gaýtarandyr. Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem ynsanlara ezýetden öte zyýan berip duran, zäher ýayradýan çilim barada näme diýerdi?

2-Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem şeýle diýýär: “Halal belli, haram-da bellidir. Bu ikisiniň arasynda şübheli zatlar bardyr, ynsanlaryň köpüsü olaryň (hökümüni) bilyän däldir. Her kim bu şübheli zatlardan goransa dinini we ygtybaryny gorar. Kim-de bu şübhelere düşse harama düşdigi bolar.” (Buhari, Iman. Muslim, Musaka)

Hadys-da aýdylyşy ýaly haramda - halalda bellidir. Emma bu iksiniň arasynda ynsanlaryň köpüsünüň hökümüni bilmegi şübheli zatlar bardyr. Bu şübheli zatlaryň hökümüni diňe alymlar bilyändirler. Akly sagdyn hiç kim çilimiň halaldygyny aýdyp bilmez. Eger çilim harammy ýada dälmi gürruňi bir gyrada goýsak, çilim üçin beriljek iň pes höküm ol hem çilimiň şübheli bolmagydyr. Çilimi şübheli diýip kabul etsek, hadysa görä iki netije çykýar:

1-“Her kim çilimden uzak dursa dinini we ygtybaryny gorar. Kim-de çilime mübtela bolsa, harama düşdigi bolar.”

2 - Hadysda ynsanlaryň köpüsü ol şübheli zatlaryň hökmünü bilmesede, olaryň hökümüni alymlaryň bilyändigine yşarat bardyr. Çünkü hadysda “ynsanlaryň köpüsü olaryň (hökümüni) bilyän däldir” diýmegi, diňe az sanly ynsanlaryň ol şübheli

zatlaryň hökümünü bilyändigini aňladar. Ol az sanly ynsanlar bolsa alymlardyr. (Ibn Hajar, Fethul-Bari. En-Newewi Şerhul Muslim)

Eger biri çykyp: "Hadysda haramlar belli diýilmek bilen, çilim haramlaryň içinden çykarylandyr, çünkü Kur'an we Sünnetde haram diýlen zatlaryň arasynda çilim ýokdur" diýse. Bu pikir hadysa dogry düşünilmeýänligiň, dini bilmeyänligiň we dar düşünjäň netijesidir. Eger ýokarda agzalan pikir bilen hereket etsek, onda neşe serişdeleriniň hem haram däldigini aýtmaly bolarys. Çünkü Kur'an we hadyslarda agzalan haramlaryň arasynda günümüzde bar olan narkotikleriň ady ýokdur.

Hadysdan çykarylan dogry many şudur: Yslam dini kyýamada çenli peýda boljak zatlaryň halal ýada haramdygyny bilmek üçin gerek olan ähli şertleri, usullary we düşündirişleri goýup, şübheleri ýok edendir. Haram-halalyň arasyndaky käbir zatlar bolsa, adaty ynsanlara şübheli görünyändir. Aslynda bolsa ol şübheli zatlaryň anyk hökümini alymlar bilip, düşündirýändirler. Şonuň üçin hem alymlar Kur'an we hadyslaryň saýasynda çiliimiň hökümini barlap, haram diýip höküm berendirler.

3-Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem bir hadysynda musulman kişini şeýle taryp edýär: "Musulman elinden we dilinden beýleki musulmanlaryň salamatda bolan /zyýan görmeýän kişisidir." (Buhari, Iman. Muslim, Iman)

Çilim çeken ynsan maşgalasyna we töweregine zyýan berdigine görä, Pygamberimiz sallallahu aleýhi we selemiň taryp eden musulmanyna näderejede gabat gelyär? Çilim bilen musulmanlygy birleşdirmek mümkünmi?

4-Dinimiz yslam başga ynsanlara zyýan bermezligi emr edýär we muny göýä sadaka bermek ýaly sogap hasaplayar. Çünkü Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem muny açık beyan edýär: "Her musulmanyň sadaka bermegi gereklidir" diýdi. **Sahabalar:** Eger bermäge zady bolmasa näme? diýip soradylar. Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem: "Işläp gazanar hem özüne peýda bolar hem-de sadaka berer" diýdi. Sahabalar: Eger işlemese näme? diýdiler. Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem: "Dara düşen, mätäç birine kömek eder" diýdi. Eger munuda başarmasa? diýdiler. Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem: "Ýagşylygy buýrar" diýdi. **Munuda başarmasa?** diýdiler. Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem: "Ýamanlyk etmekden (zyýan bermekden) uzak durar. Çünkü bu-da bir sadakadır." (Muslim, Zekat. Buhari, Zekat)

Ynsanlara zyýan bermezlige, ýamanlyk etmezlige munçalyk ähmiyet berip, muny göýä sadaka ýaly gymmatly hasaplayan dinimiz, zäherli tüssesi we ýakymsyz ysy bilen ynsanlara zyýan berýän çilime näme diýer?

5-Çilimkeşijň başga ynsanlara, daşky gurşawa, ağaçlara we başga janly zatlara berýän zyýanyny belläp geçipdik. Bu mowzuga degişli şu hadisy dykkatly edip okalyň: Pygamberimiz sallallahu aleýhi we selemiň ýanyndan bir ölüni alyp geçdiler. Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem: "Bu ýa özü halas bolandyr ýa-da mundan halas bolandyrlar" diýdi. **Ýanyndakylar:** Eý Allahyň Resuly: "Özü halas bolandyr ýa-da mundan halas bolandyrlar" diýmek näme diýip soradylar. Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem: "Mü'min bende (wepat) eden-de dünýä kynçylyklaryndan halas bolup rahata gowuşar. Fäjir (günükär) bende bolsa, (ölende onuň şerinden) başga ynsanlar, şäherler, ağaçlar we haýwanlar halas bolup rahata gowuşarlar." diýdi. (Buhari, Rikak. Muslim, Jenäiz)

Hadisyň manysy açykdyr. Çilimkeşijň ýokarda agzalan haýsy kysma girýändigi bellidir.

6-Çilimkeşeriň töweregı rahatsyz edip, berýän zyýanlary hemmä mälimdirdir. Emma başga bir tarapdan seredenimizde çilim arrassaçylyk bilen hem baglydyr. Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem arassaçylyk barada: "Arassagylyk imanyň ýarysydyr" diýyär. (Muslim, Taharet)

Başga hadysynda: "**Iman almyşdan gowrak bölekdir. İñ beýigi Lä ilähe illallah sözü, iñ pes bölegi bolsa, ýoldan zyýan berýän zatlary aýyrmakdyr.**" (Buhari, Iman. Muslim, Iman)

Başga hadys-da: "**Öýleriňiziň töweregini arassa tutyň. Jöhitlere (yewreylere) meñzemäň**" diýyär. (Tirmizi, Edep)

Şol sebäpli hem musulmanyň borju daş töweregı hapalaman, zyýan bermän arassa tutmakdyr. Çünkü Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem arassaçylygy imandan hasaplandyr. Arassaçylyga üns bermeýän, töweregı hapalap ynsanlara zyýan berýän çilimkeşijň imandynda kemlik bar diýmekdir. Görüşümüz ýaly çilimde bir däl-de birnäçe haram iş jemlenendir.

Suudi Arabystan fetwa diwany.

Suudi Arabystanly alymlaryň fetwa diwanyndan çilim barada berilen 16484-sanly fetwasy şeýledir.

Sorag: Çilim barada yslamyň hökümi näme?

Jogap: Çilim çekmek haramdır. Çünkü çilim hapadır. Çilim zyýanlydyr. Çünkü çilime pul bermek, malyň peýdasyz zada harjap, zaýa etmekdir. Bularyň biriniň çilimde tapylmasы haram bolmasy üçin ýeterli bolup durka, hemmesiniň bar bolmagy nähili bolar? Şonuň üçin çilim şübhесiz haramdır.

(Fetawa el-Lejnetid-Daime, fetwa:16848,22/214)

(Diwanyň agzalary: Abdulaziz bin Abdullah bin Baz, Bekr Ebu Zeýd, Abdulaziz Alu'ş-Şeyh, Salih el-Fewzan, Abdulla bin Gadyan)

Müsürli alymlar hem fetwa diwanlaryndan 5 sentýabr 1999-njy ýylda yqlan eden fetwalarynda, çilime haram diýip höküm berendirler.

Pygamberimiz sallallahu aleýhi we sellem hadysynda: “**Mü'min** (musulman) **bir günä iş edende kalbynda bir gara nokat emele geler. Toba edip günäsini terk etse we Allahdan baýşlanma dilese kalby päklener** (arassalaran). **Eger günä** (iş etmegi) **artdyrsa** (kalpdaky gara nokatlar) **köpeler. Soñra** (bu gara nokatlar) **kalby gaplar. Ine bu Allahyň** (Kuran-Kerimde):“..**olaryň kalplaryny öz kesp eden günäleri gaplap alandyr**” (Mutaffifin,83/14) **diýenidir**” diýýär. (Tirmizi, Tefsirul-Kuran. Ibn Mäje, Zühd. Müsned)

Sahabadan Ibn Mesud radiallahu anh şeýle diýýär: “Mü'min öz günälerini göýä üstüne gaşjak bolup duran dag ýaly görer. Fasyk bolsa, öz günäsini burnunyň üstüne gonanda eli bilen kowan siňegi ýaly görer.” (Buhari, Deawat. Tirmizi, Syfatul-kyýame)